

*Др Драган Јовашевић,**
Редовни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 343.211.6

Рад примљен: 01.02.2014.

Рад прихваћен: 15.04.2014.

ПОЛИТИКА СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА** **- основни појмови -**

Апстракт: У савременој правној, политиколошкој и безбедносној литератури на различите начине одређују се појам и садржина политике сузбијања криминалитета као научне, али и апликативне дисциплине. У основи ових различитих схватања налазе се разлике у полазним становиштима зависно од тога: 1) да ли је то „само“ научна (академска) дисциплина, 2) да ли је то практична, свакодневна активност надлежних државних и других органа, 3) да ли је то делатност супротстављања криминалитету као скупу најопаснијих људских понашања којима се повређују или угрожавају најзначајнија лична и друштвена добра и вредности, односно 4) да ли је то делатност сузбијања свих облика противправних понашања (криминалитета, али и других облика деликвенције – привредних преступа и прекршаја). Управо о овим питањима говори овај рад.

Кључне речи: криминална политика, сузбијање, кривично дело, превенција, репресија.

1. Појам и карактеристике политике сузбијања криминалитета

О појму и садржини политике сузбијања криминалитета у правној теорији не постоји јединствено и опште прихваћено схватање. Иако политика сузбијања криминалитета као део укупне друштвене (државне) политике има историјски дугу традицију, она се релативно касно, тек у 19. веку, издвојила и обликовала као самостална научна и примењена дисциплина. Сматра се да је термин „криминална политика“ за одређивање организоване друштвене политике у циљу сузбијања криминалитета први употребио

* jovas@prafak.ni.ac.rs

** Рад је резултат спроведеног истраживања на пројекту број 179046: „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1804. године Анселм Фојербах у свом раду: „Versuch einer Kriminaljurisprudenzes Koran“. Но, у литератури се могу пронаћи и таква схватања да је овај термин ипак први употребио Хенке 1800. године (Милутиновић, 1984: 127). О појму, садржини и карактеристикама политике сузбијања криминалитета јасно се разликују два схватања: а) старија и б) новија схватања (Кокољ, Јовашевић, 2011: 12-13).

Једну од првих дефиниција политике сузбијања криминалитета као научне дисциплине дао је Анселм Фојербах, један од главних теоретичара „класичне школе кривичног права“, 1847. године. Фојербах под појмом политике сузбијања криминалитета говори о „државној мудрости казненоправне законодавне делатности“, односно, о дисциплини која је дужна да предлаже измене у законодавству и организацији кривичног правосуђа. Нешто другачију дефиницију политике сузбијања криминалитета дао је Франц фон Лист 1905. године. Под овим појмом он схвата „системски разрађене садржаје научних истраживања узрока злочина и резултата прописивања и примене казни у борби против њега“. Најкраћа је дефиниција која потиче из немачке литературе, а дата је у првој половини 20. века. Према овом тумачењу политика сузбијања криминалитета означава заједништво свих државних мера у борби против криминала (Horvatić, 2003: 23).

И у новијој правној литератури се на различите начине одређују појам и садржина политике сузбијања криминалитета као научне, али и апликативне дисциплине. У основи ових различитих схватања налазе се другачија полазна становишта, зависно од тога да ли се одређује као: 1) „само“ научна (академска) дисциплина, 2) практична, свакодневна активност надлежних државних и других органа, 3) делатност супротстављања криминалитету као скупу најопаснијих људских понашања којима се повређују или угрожавају најзначајнија лична и друштвена добра и вредности, односно или 4) делатност сузбијања свих облика противправних понашања (криминалитета, али и других облика делинквенције – привредних преступа и прекршаја). У наставку ћемо изнети најзначајнија схватања о појму и карактеристикама политике сузбијања криминалитета аутора са простора бивше СФР Југославије.

Најбројнија су схватања која политику сузбијања криминалитета сматрају као научну дисциплину, било да је део науке кривичног права, део опште науке о политици или као самостална наука, чему се и ми приклањамо.

Тако М. Радовановић одређује политику сузбијања криминалитета као научну дисциплину која омогућава целисходно коришћење постојећих инструмената у борби против криминалитета. Истовремено, то је наука, која на бази утврђених сазнања и резултата спроведене анализе предлаже

мере за ефикасније сузбијање криминалитета, примењујући, при томе, и учења ванправних наука (Радовановић, 1975: 31).

Ж. Хорватић под овом научном дисциплином схвата обједињујућу интердисциплинарни научну организацију и систем деловања државне законодавне, извршне и судске власти, те вандржавних институција које планираним и смишљеним системом мера и поступака делују у сузбијању делинквенције, односно криминалитета. Та се политика у научном осмишљавању и извршењу дели на: 1) превентивне и 2) репресивне садржаје. Репресивни садржаји су нормирани кривичним правом. Због тога је кривично право централни део политике сузбијања криминалитета. Но, ипак је погрешно становиште које, према теоретичарима кривичног права, политику сузбијања криминалитета види само као део кривичног права и која делује првенствено *ante delictum* (Horvatić, 2003: 23-24).

П. Новоселец криминалну политику сврстава као научну дисциплину у оквиру „језгра“ кривичноправних наука. Модерна криминална политика настоји да уравнотежи превенцију и репресију као основна средства којима се кривично право служи у борби против криминалитета. При томе, овај аутор разликује: 1) криминалну политику у ужем смислу – то је научна дисциплина која тражи одговор на питање како треба усмерити кривично право да би се најбоље осигурала заштита основних друштвених вредности. Она критички испитује постојећи систем инкриминација у кривичном закону (законику) и кривичне санкције и тражи нове путеве којима ће се повећати ефикасност кривичног права, а да се истовремено не доведу у питање основна људска права. Овако схваћена криминална политика је у сагласности са реформом позитивног кривичног права, дакле, кривичним правом какво оно треба да буде (*de lege ferenda*) и 2) криминалну политику у ширем смислу – коју назива „социјална профилакса“. То је укупност државних мера којима се жели сузбити девијантно понашање (смањење незапослености, стамбена изградња, осигурање различитих облика социјалне помоћи, сузбијање алкохолизма и наркоманије, добра организација полиције и сл.). Овако схваћена криминална политика представља практичну (апликативну) делатност. На тај начин, она се јавља само као део опште политике која се спроводи у друштву у одређеном временском периоду (Novoselec, 2004: 23-24).

Б. Петровић и Д. Јовашевић одређују политику сузбијања криминалитета као правну научну дисциплину која прати примену кривичног права и његов успех у сузбијању криминалитета, односно, прати примену појединих средстава и метода у казненој политици и даје критичку оцену о корисности или некорисности тих средстава и метода у сузбијању и спречавању

различитих облика и видова криминалитета. Њен је задатак, дакле, да на бази оваквог научног анализирања и проучавања даје сугестије и предлоге за увођење нових средстава и метода, за примену ефикасније казнене политике путем реформе кривичног права или за увођење нових организационих облика друштвене реакције против криминалитета (Petrović, Jovašević, 2005: 98).

На сличан начин, појам, карактеристике, функцију и садржину криминалне политике или политике сузбијања кажњивих радњи одређују В. Грозданић и М. Шкорић. Према овим ауторкама (Grozđanić, Škorić, 2009: 11), криминална политика је интердисциплинарна научна дисциплина која планираним и смишљеним системом мера делује на законодавну, судску и извршну власт, као и на извандржавне институције у циљу сузбијања криминалитета. Да би ова научна дисциплина остварила свој циљ (сврху), она нужно мора да познаје криминалитет. Зависно од начина сузбијања криминалитета, криминална политика се дели на: 1) превентивну криминалну политику – коју чини скуп мера, средстава и поступака (друштвена акција) које се предузимају пре извршења кривичног дела (*ante delictum*). То су мере којима је циљ да се отклоне или умање узроци који подстицајно делују на учиниоце кривичних дела и 2) репресивну криминалну политику - коју чини друштвена акција (као скуп различитих мера, средстава и поступака), која се предузима после учињеног кривичног дела, када је нечије правно (лично или друштвено) добро већ повређено или угрожено предузетом радњом извршења кривичног дела (*post delictum*). Ова политика репресије се састоји у изрицању и извршењу кривичноправних санкција.

Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић под криминалном политиком подразумевају научно истраживање сврсисходне превентивне и репресивне делатности у сузбијању појава криминалног понашања. У њеном су инструментаријуму посебно наглашене телеологијске и деонтологијске компоненте. При томе је посебно важан њен део који укључује казнену политику (Pavišić, Grozđanić, Veić, 2007: 20).

З. Стојановић одређује политику сузбијања криминалитета као научну дисциплину која је, иако део науке кривичног права, данас све самосталнија научна дисциплина која се бави изучавањем свих облика друштвене реакције на криминалитет. Као практична делатност, она представља рационалну и организовану делатност која је усмерена на сузбијање криминалитета. У оквиру овако схваћене дисциплине, разликују се њена два основна дела. То су: 1) криминална политика у ужем смислу – која се још назива и кривичноправна политика. Она прати и проучава примену кривичног права у сузбијању криминалитета, каква је примена

кривичних санкција и других кривичноправних мера, како кривично право одговара постављеним идеалима, те каква му је будућност и 2) криминална политика у ширем смислу - која се бави применом не само кривичног права, већ и свим другим средствима и мерама које су подобне за сузбијање криминалитета (Стојановић, 2005: 68).

Другу групу схватања чине одређења политике сузбијања криминалитета као двојачке дисциплине: а) научне, али и б) апликативне, практичне делатности државних и друштвених органа у циљу сузбијања свих врста и облика криминалитета и других кажњивих понашања.

Тако, Љ. Лазаревић политику сузбијања криминалитета (или криминалну политику) схвата у двоструком значењу, и то као: 1) друштвену делатност која је усмерена на остваривање постављених циљева (што се још назива и практична димензија криминалне политике) и 2) научну дисциплину која истражује, анализира и иницира мере друштвеног реаговања на криминална понашања. Узета у апликативном значењу, криминална политика тако обухвата систем свесно планираних и координираних друштвених делатности које су усмерене на заштиту друштва од криминалитета. У овом смислу схваћена она представља саставни део опште политике одређеног друштва (Лазаревић, 1986: 25).

М. Милутиновић, под криминалном политиком (политиком сузбијања криминалитета) схвата организовано вођење борбе против криминалитета у смислу његовог све успешнијег сузбијања и спречавања, односно све већег потискивања из друштва све до потпуног елиминисања. То је, дакле, теоријско-емпиријска дисциплина која има две димензије. То су: 1) теоријска и 2) практична димензија. Теоријска димензија криминалне политике се односи на теоријско конципирање криминалне политике, као кохерентног и разрађеног система реаговања на друштвено опасна понашања, које се остварује у складу са друштвеном стварношћу и на основу резултата научне мисли у области криминологије, социологије, социјалне патологије, кривичног права и других наука и коришћења постојећих искустава на бази њиховог вредновања. Практична димензија криминалне политике обухвата осмишљавање и спровођење у живот друштвених акција, метода и мера – превентивног или репресивног карактера – на основу изграђене теорије о циљевима криминалне политике и могућности које пружа друштвена стварност. То је, у ствари, спровођење у живот кривичних и профилактичних средстава, односно, друштвено превентивних мера, као и усмеравање администрације кривичног правосуђа и других државних и друштвених органа и тела у правцу успешног спровођења у живот метода и мера практичне криминалне политике (Милутиновић, 1984: 135).

Н. Мрвић Петровић под криминалном политиком схвата науку која има за циљ да предложи одређене мере у оквиру кривичноправних прописа, као и да укаже на испитивање одређених кривичноправних решења. Како друштвена акција усмерена на спречавање криминалитета и других друштвено нежељених понашања може бити предузета и пре извршења кривичног дела, али и после њега, тако и криминална политика може бити двојачко схваћена, и то као : 1) политика превенције и 2) политика репресије. Међутим, између ове две политике нема оштре разлике, јер и примена репресије према учиниоцу кривичног дела треба да делује превентивно према свим другим члановима друштва – потенцијалним учиниоцима кривичних дела. Поред појма криминална политика, Н. Мрвић Петровић користи и појам „казнена политика“ као политику кажњавања тј. избора и одмеравања казне. Она се, дакле, односи искључиво на политику репресије (Мрвић Петровић, 2005: 28).

У правној теорији постоје и схватања која изједначују појам „политике сузбијања криминалитета“ и појам „криминалне политике у ширем смислу“. Тако С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић и М. Костић одређују под овим терминима рационалну и организовану делатност која је усмерена на сузбијање криминалитета (Константиновић Вилић, Николић Ристановић, Костић, 2009: 42). Дакле, политика сузбијања криминалитета обухвата, поред кривичног законодавства и његове примене (што чини криминалну политику у ужем смислу), и друга средства која се у друштву користе у сузбијању криминалитета. Она је, пре свега, практична делатност, јер је њен крајњи циљ што ефикаснија заштита одређених вредности и добара у једном друштву од друштвено опасних понашања. Истовремено, политика сузбијања криминалитета је и научна дисциплина, јер се бави научним испитивањем, вредновањем и усавршавањем кривичног права, али и свих других средстава за сузбијање криминалитета (Јовашевић, Костић, 2012: 45).

Б. Златарић политику сузбијања криминалитета дефинише као научну и практичну дисциплину која обухвата критичко испитивање позитивноправних прописа из области кривичног права и резултата његове примене ради припремања новог, будућег и бољег кривичног права, у складу са тежњама за општим прогресом (Zlatarić, 1970: 27).

Љ. Селиншек криминалну политику, као једну од допунских (акцесорних) кривичних наука, одређује у двојачком смислу и то као : 1) криминалну политику у ширем смислу – коју одређује као скуп удружених делатности које су усмерене на ограничавање, спречавање и сузбијање криминалитета и 2) криминалну политику у ужем смислу – коју одређује као научну

дисциплину која се бави проучавањем свих области деловања друштвених (у првом реду државних) органа (институција) у супротстављању криминалитету. Скуп свих мера, односно средстава за сузбијање криминалитета, заправо, су обухваћене појмом „социјалне контроле“. Социјална контрола, дакле, обухвата правна и ванправна средства реакције на криминалитет, односно формалну и неформалну социјалну контролу (Selinšek, 2007: 41).

М. Бабић и И. Марковић, у оквиру наука које су кривичном праву сродне по предмету изучавања, убрајају и криминалну политику „иако они закључују да се она још увек није етаблирала као научна, већ је још увек и претежније схваћена као практична делатност“. Под овим се појмом, у смислу практичне дисциплине, подразумева укупност свих друштвених активности које су управљене на сузбијање криминалитета. Као научна дисциплина, криминална политика представља критично преиспитивање, вредновање и усавршавање кривичног права, као и других средстава која су усмерена на контролу и сузбијање криминалитета, посебно оних која се односе на превенцију криминалитета (Бабић, Марковић, 2008: 42).

Наше је мишљење да политика сузбијања криминалитета представља правну научну дисциплину која критички прати и анализира примену кривичног права (система кривичних санкција и других кривичноправних мера) и његов успех у сузбијању криминалитета. Дакле, то је наука која анализира примену појединих средстава и метода у казненој политици и даје критичку оцену о корисности или некорисности тих средстава и метода у сузбијању и спречавању различитих облика и видова криминалитета. Њен је задатак да на бази оваквог научног анализирања и проучавања даје предлоге за корекцију постојећих и увођење нових средстава и метода, за примену ефикасније казнене политике путем реформе кривичног права или за увођење нових организованих облика друштвене реакције против криминалитета.

2. Политика сузбијања криминалитета или криминална политика

За научну дисциплину (из групе правних кривичних наука), која се бави теоријском и практичном анализом примене кривичног права (у првом реду система кривичних санкција) и његовог успеха у сузбијању криминалитета, често се користи назив „политика сузбијања криминалитета“. Тај назив користи више аутора као што су нпр. Ж. Хорватић, Л. Цвитановић, З. Шепаровић. Но, поред појма „политика сузбијања криминалитета“ или „политика сузбијања свих врста кажњивих понашања“ у правној литератури се користи и појам „криминална политика“ (нем. Kriminalpolitik, енг. Crime policy, итал. Polica criminale, франц. Politique criminelle). Код

нас је овај појам први употребио М. Чубински (Чубински, 1937: 56-58). Поред њега, овај појам користе и М. Радовановић, М. Милутиновић, Љ. Лазаревић, Љ. Радуловић, Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, Љ. Селиншек, М. Бабић, И. Марковић, П. Новоселец, К. Роксин, Љ. Бавџон, Х. Зипф. Оба појма – политика сузбијања криминалитета (или политика сузбијања кажњивих радњи) и криминална политика – готово подједнако и паралелно користе такође бројни аутори као што су: Б. Петровић, Д. Јовашевић, В. Грозданић, М. Шкорић, М. Бабић, И. Марковић, З. Стојановић.

Тако Н. Мрвић Петровић уместо појма политика сузбијања криминалитета користи појам „криминална политика“. И Х. Сијарчић Чолић користи исти термин за означавање ове научне дисциплине (Sket, Sijarčić Čolić, Langusch, 2001: 397). Према изнетим схватањима, криминална политика, с обзиром на своју правну природу, спада у „науке о криминалитету“. Но, поред појма криминална политика, Н. Мрвић Петровић разликује и појам „казнена политика“. Овај појам, наиме, означава политику која се бави политиком кажњавања тј. избором и одмеравањем казне учиниоцу конкретног кривичног дела. Она се односи, дакле, искључиво на политику репресије органа кривичног правосуђа.

У правној теорији, такође се могу наћи и схватања која изједначују појам „политика сузбијања криминалитета“ и појам „криминална политика у ширем смислу“. Аутори који заступају ово схватање одређују под овим терминима рационалну и организовану делатност која је усмерена на сузбијање криминалитета. Дакле, овде се разликују два појма. То су: 1) криминална политика у ужем смислу и 2) криминална политика у ширем смислу. Тако криминална политика, у ужем смислу, обухвата примену одредби кривичног законодавства (кривичних санкција) према учиниоцима кривичних дела у сузбијању криминалитета. Насупрот њој, криминална политика, у ширем смислу, обухвата, поред примене кривичног законодавства, и сва друга средства која се у друштву користе за сузбијање криминалитета.

Без обзира дали је схваћена у ужем или у ширем смислу, политика сузбијања криминалитета је, пре свега, практична делатност, јер је њен крајњи циљ ефикаснија заштита одређених вредности и добара у једном друштву од друштвено опасних понашања. Истовремено, политика сузбијања криминалитета је и научна дисциплина, јер се бави научним испитивањем, критичком анализом, вредновањем и усавршавањем кривичног права и његових средстава за спречавање и сузбијање криминалитета.

Мишљења смо да, иако је назив криминална политика готово уобичајен у свакодневној употреби, треба истаћи да није реч о политици „која је

толико лоша да је готово криминална“, већ би садржини ове научне дисциплине више одговарао назив „политика сузбијања криминалитета“ или „антикриминална политика“. Но, будући да се овде ипак не ради само о организованом деловању државе-друштва против криминалитета, већ и против свих врста делинквентног понашања, то би њеној саржини и карактеристикама, односно циљу, више одговарао назив „анти-делинквенцијска“ политика. То је, дакле, дисциплина и делатност која се према својој садржини и циљевима састоји у политици сузбијања свих кажњивих понашања или свих облика делинквенције.

3. Место политике сузбијања криминалитета

У погледу места, улоге и значаја политике сузбијања криминалитета данас не постоји јединствено и општеприхваћено становиште. Тако се разликују два основна схватања. То су: 1) да је криминална политика самостална научна дисциплина, што представља још увек усамљено гледиште и 2) да је криминална политика само део науке кривичног права (или кривичноправне науке) било да се она сврстана у основне или допунске, правне или ванправне науке.

Заправо, дуго времена је битисало схватање да криминална политика (или политика сузбијања криминалитета) нема своју самосталност, већ да представља, уз кривичноправну догматику, само део науке кривичног права. Ово схватање потиче од Франца фон Листа (иако у теорији има аутора који сматрају да оно потиче знатно раније). Ово схватање у предратној литератури најдоследније је заступао М. Чубински. Стога се неретко у кривичноправној књижевности истиче да криминална политика све до недавно није успела да се ослободи „туторства кривичноправне догматике и да се конституише као самостална дисциплина“. Тек касније, политика сузбијања криминалитета почиње да се схвата као дисциплина која обухвата критичко испитивање позитивноправних прописа из области кривичног права и резултата његове примене ради припремања новог, будућег и бољег кривичног права у складу са тежњама за општим прогресом (Милутиновић, 1967: 177).

Кривично право је грана правне науке, али и позитивноправна дисциплина којој су кажњива понашања и сви садржаји у вези са њима једини или главни предмет посматрања и проучавања. У оквиру кривичноправних наука које се, дакле, баве кажњивим понашањима и садржајима разликују се две групе наука. То су: 1) науке које су потпуно и искључиво повезане са кажњивим понашањима: криминологија, пенологија, криминалистика и политика сузбијања кажњивих понашања и 2) науке које су делимично

повезане са кажњивим понашањима: судска медицина, судска психијатрија, судска психологија и судска статистика криминала и делинквенције.

У правне кривичне науке, поред пенологије и науке кривичног (материјалног и процесног) права, убрајају криминалну политику и Б. Петровић и Д. Јовашевић. Такође, у правне кривичне науке, криминалну политику сврстава и М. Радовановић поред: науке кривичног права, науке кривично процесног права, пенологије, упоредног кривичног права и међународног кривичног права. П. Новоселец у оквиру „језгра“ кривичноправних наука убраја: кривичноправну догматику (теорију кривичног права), криминалну политику, филозофију кривичног права, историју кривичног права и упоредно кривично право. На сличан начин, положај криминалне политике одређују и Б. Павишић, В. Грозданић и П. Веић. Наиме, ови аутори сматрају да се криминалитетом непосредно (директно) или посредно (индиректно), поред науке кривичног права, баве и друге научне дисциплине. У главне казнене науке, према овим ауторима, спадају: казнено (материјално и процесно) право, криминологија, криминална политика и пенологија.

Љ. Селиншек криминалну (или како она каже „криминалитетну“) политику систематизује у групу допунских (акцесорних) кривичних наука. М. Бабић и И. Марковић, у оквиру наука које су кривичном праву сродне по предмету изучавања, убрајају и криминалну политику. На сличан начин поступа и З. Стојановић. Наиме, он сматра да у науку кривичног права, којој је сродна по предмету, али не и по методу изучавања спада и криминална политика уз науку кривично процесног права. И В. Грозданић и М. Шкорић сврставају криминалну политику у науку кривичног права, и то у неправне науке, поред: криминологије, пенологије, криминалистике и виктимологије.

Но, поред ових схватања, према којима политика сузбијања криминалитета представља део правне (кривичноправне) науке, ипак се неретко констатује да је она и дело „социјалне политике“. Наиме, социјална политика се своди на проучавање мера социјалне заштите, међу којима се по свом значају, природи и дејству посебно издвајају мере за сузбијање криминалитета и других облика делинквентног понашања. Уосталом, ово схватање прихватају и Уједињене нације, када на конгресима о превенцији криминалитета и поступању са делинквентима (преступницима), у оквиру мера социјалне политике као њен важан сегмент посматрају превентивне мере за сузбијање и спречавање криминалитета. Наиме, узета у свом апликативном значењу, криминална политика представља део опште политике одређеног друштва, те је изложена свим утицајима постојећих друштвено-економских и политичких односа. Преко ње се рефлектује владајући политички систем, односно његова политика, закључује и Љ. Бавцон (Bavcon, 1978: 13-18).

Анализирајући наведена схватања и ми смо мишљења да данас још увек политика сузбијања криминалитета нема своју правну самосталност (о чему говори чињеница постојања малог броја монографских радова из ове области, где је први рад М.Чубинског објављен тек 1937. године, као и њено ретко изучавање као посебне научне дисциплине у оквиру правних, криминолошких, безбедносних, политиколошких и других образовних установа). Дакле, она се и даље посматра као део науке кривичног права који критички прати, анализира и унапређује систем кривичних санкција са циљем спречавања и сузбијања криминалитета, али и других кажњивих понашања.

4. Елементи политике сузбијања криминалитета

За научну дисциплину (из групе правних кривичних наука) која се бави теоријском и практичном анализом примене кривичног права (у првом реду система кривичних санкција) и њеном успеху у сузбијању криминалитета, често се користи назив „политика сузбијања криминалитета“. Без обзира на различита појмовна одређења политике сузбијања криминалитета (или криминалне политике како се она још назива) и то као научне, односно практичне дисциплине, већина аутора прихвата да се у оквиру ње јасно разликују два основна дела. То су: 1) систем превентивних мера (друштвена превенција или профилакса) и 2) систем репресивних мера (кривичне санкције које су прописане кривичним законодавством одређене државе).

Тако З. Стојановић, у оквиру политике сузбијања криминалитета (као дела науке кривичног права), разликује два њена основна дела. То су: 1) криминална политика у ужем смислу – која се још назива и кривичноправна политика. Она прати и проучава примену кривичног права у борби против криминалитета, каква је примена кривичних санкција и других кривичноправних мера, како кривично право одговара постављеним идеалима и задацима, односно циљевима, те каква му је будућност и 2) криминална политика у ширем смислу – која се бави применом не само кривичног права, већ и применом свих других средстава, поступака и мера које су подобне за сузбијање криминалитета.

Слично и Ж. Хорватић, у оквиру политике сузбијања криминалитета, која представља обједињујућу интердисциплинарну научну организацију и систем државне законодавне, извршне и судске власти са циљем сузбијања делинквенције, односно криминалитета, разликује два њена основна дела. То су: 1) превентивни и 2) репресивни садржаји. Репресивни садржаји су нормирани кривичним правом. Због тога је кривично право централни део политике сузбијања криминалитета. Но, ипак је погрешно

становиште које, према теоретичарима кривичног права, политику сузбијања криминалитета види само као део кривичног права и која делује првенствено *ante delictum*. Специјална (посебна) и генерална (општа) превенција кривичног права и његова казнена политика имају за циљ антиделинквенцијско понашање, односно антикриминално деловање. То је истовремено и задатак кривичног права, али и политике сузбијања криминалитета.

В. Грозданић и М. Шкорић у оквиру криминалне политике која се бави различитим начинима, методама, средствима и поступцима сузбијања криминалитета, зависно од начина његовог сузбијања, разликује два конститутивна дела. То су: 1) превентивна криминална политика. Њу чини скуп мера, средстава и поступака (друштвена акција) који се предузимају пре извршења кривичног дела (*ante delictum*). То су мере којима је циљ да се отклоне или умање узроци који подстицајно делују на учиниоце кривичних дела, и 2) репресивна криминална политика. То је друштвена акција у смислу скупа различитих мера, средстава и поступака који се предузимају после учињеног кривичног дела, дакле, када је нечије правно (лично или друштвено) добро већ повређено или угрожено предузетом радњом извршења кривичног дела (*post delictum*). Ова политика репресије се састоји у изрицању и извршењу кривичноправних санкција и више одговара садржини појмова: „политика кривичног прогона“ и „казнена политика“.

И према нашем мишљењу, политика сузбијања криминалитета садржи два основна, конститутивна елемента: 1) превентивне елементе – који су примарног карактера и обухватају систем општих и посебних (специјалних) мера и активности различитих друштвених субјеката управљених на елиминацију или умањење узрока и услова криминалне делатности (државни органи; друштвене, невладине и верске организације; удружења грађана; школа; средства информисања; органи социјалне заштите; породица и др. и 2) репресивне елементе – који су супсидијарног значаја, али због примене различитих кривичних санкција прописаних у позитивном кривичном законодавству имају далеко важнију и видљивију улогу у спречавању и сузбијању различитих облика и видова криминалитета физичких (пунолетних и малолетних) и правних лица.

5. Функција политике сузбијања криминалитета

Основна функција (циљ или сврха) политике сузбијања криминалитета јесте обављање заштитне функције, односно, обезбеђење заштите одређеног друштва и његових вредности од криминалитета. Њен је задатак да

обезбеди постојање једног друштва, али и да омогући његов даљи развој. Та се заштита остварује на два начина: 1) прописивањем превентивних мера – мера социјалне заштите и органа за њихово предузимање и 2) прописивањем репресивних мера – система кривичних санкција и услова за њихову примену према учиниоцима кривичних дела. Политика сузбијања криминалитета као битан сегмент (део) кривичног права одређене државе је инструмент за заштиту одређеног друштва и система његових заштићених вредности на одређеном степену развоја и као таква она је специфична јер поседује низ карактеристика по којима се разликује од политике сузбијања криминалитета и кривичног права сваке друге државе.

Ретка су кривична законодавства која изричито одређују заштитну функцију, као што је то у Кривичном законнику Републике Србије у члану 3. када се наводи да је циљ (функција, сврха) кривичног права заштита човека и других друштвених вредности (не наводећи о којим се вредностима ради). Овако одређена функција представља основ за одређивање кривичних дела, прописивање и примену кривичних санкција, и то само у мери у којој је то нужно за сузбијање тих дела. Дакле, политика сузбијања криминалитета има за циљ остварење двојакe функције: 1) заштита и обезбеђење најзначајнијих друштвених добара и вредности од њиховог повређивања или угрожавања вршењем кривичних дела од стране појединаца или група, односно очување постојећих односа, што представља статичку функцију и 2) праћење динамике и развоја друштвених односа и учешће у њиховом мењању, унапређивању и заштити, што представља динамичку функцију кривичног права.

Заштитна функција кривичног права уопште, па тиме и политике сузбијања криминалитета није свеобухватна, већ је делимична или парцијална. Наиме, кривично право не штити сва добра и вредности у једном друштву, већ само она која су најважнија за појединца (као човека и грађанина) и друштво (као заједницу људи). Другим речима, штите се добра и вредности без којих не би било могуће постојање и развој човека и одређеног друштва. У погледу ове заштите разликују се две врсте вредности: 1) друштвене вредности и добра до чијег очувања је одређеној друштвеној заједници (владајућој структури) нарочито стало и 2) друштвене вредности и добра, која имају универзални, општецивизацијски значај, која се штите у свим друштвима и свим периодима развоја, без обзира на облик друштвене организације.

Али, чак ни овим добрима и вредностима кривично право не пружа потпуну, већ непотпуну, парцијалну заштиту, тј. заштиту која има фрагментарни карактер. Оно се ограничава на заштиту ових добара и вредности само од

одређених напада, у виду повреде и угрожавања која су законом прописана као кривична дела. Овако одређена заштитна функција кривичном праву даје утилитаристички карактер. Но, она се појављује и као значајан инструмент самоограничавања државе. Оваква делимична, фрагментарна заштита је не само оправдана, већ и једино могућа, јер би свеобухватна и тотална заштита довела до негације слободе и онемогућавања њеног развоја, као и развоја друштва у целини, што би значило негацију сврхе заштите. Заштита ових друштвених вредности не остварује се само путем кривичног права, већ и путем других грана права, тј. целим правним системом, при чему ова заштита има општији и примарни карактер за разлику од кривичноправне заштите која има специјални, секундарни, субсидијарни карактер.

Механизам кривичноправне заштите одређених друштвених вредности ступа у дејство тек када се утврди да је механизам заштите неке друге гране права недовољан да обезбеди очување тих добара или вредности. Иако се кривичноправна заштита друштвених вредности остварује углавном кроз казну, као најважнију кривичну санкцију, услед чега јој се даје репресивни, ретрибутивни карактер, она се не остварује само кроз ретрибуцију и одмазду, већ и кроз превенцију (спречавање) вршења кривичних дела. Циљ кривичног права је да васпитно утиче на понашање људи (кроз јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона), како би се они уздржали од кршења прописа и вршења кривичних дела.

Функција кривичног права и политике сузбијања криминалитета код нас је заштита најзначајнијих друштвених добара и вредности „заштићених“ кривичним законодавством. Ова се заштита остварује на специфичан начин. Наиме, кривично право не регулише друштвене односе непосредно, тј. оно не прописује правила понашања, већ одређује санкције за непоштовање постојећих друштвених, а пре свега правних правила понашања. Другим речима, заштита наведених вредности остварује се на тај начин што се одређују људска понашања која представљају кривична дела и што се за таква понашања прописују кривичне санкције према њиховим учиниоцима у циљу сузбијања криминалитета. Дакле, кривичноправна и криминално-политичка заштита остварује се *post factum*, у време када је заштићено добро већ повређено или угрожено. Због те чињенице, изгледа да заштитна функција, која се најчешће остварује применом казне, има чисто репресивни карактер. Кроз казну се, поред репресије, остварује и превенција, и то како индивидуална, тако и генерална.

6. Закључак

У савременој правној, политиколошкој и безбедносној литератури се на различите начине одређују појам и садржина политике сузбијања криминалитета као научне, али и апликативне дисциплине. У основи ових различитих схватања налазе се разлике у полазним становиштима зависно од тога: 1) да ли је то „само“ научна (академска) дисциплина, 2) да ли је то практична, свакодневна активност надлежних државних и других органа, 3) да ли је то делатност супротстављања криминалитету као скупу најопаснијих људских понашања којима се повређују или угрожавају најзначајнија лична и друштвена добра и вредности, односно 4) да ли је то делатност сузбијања свих облика противправних понашања (криминалитета, али и других облика деликвенције – привредних престаја и прекршаја).

Приклањајући се схватањима већине аутора и ми одређујемо политику сузбијања криминалитета као научну дисциплину која омогућава целисходно коришћење постојећих инструмената у борби против криминалитета. Истовремено, то је наука, која на бази утврђених сазнања и резултата спроведене анализе предлаже мере за ефикасније спречавање и сузбијање криминалитета примењујући при томе и учења ванправних наука. Стога се политика сузбијања криминалитета (или како се још назива „криминална политика“) може схватити у двоструком значењу и то као: 1) друштвена делатност која је усмерена на остваривање постављених циљева (што се још назива и практична димензија криминалне политике) и 2) научна дисциплина која истражује, анализира и иницира мере друштвеног реаговања на криминална понашања.

Узета у апликативном значењу, криминална политика тако обухвата систем свесно планираних и координиранх друштвених делатности које су усмерене на заштиту друштва од криминалитета. У овом смислу схваћена, она представља део опште политике одређеног друштва. Али будући да је њено основно средство за остварење постављених циљева примена кривичноправних санкција и других мера, то се она сматра и делом кривичног права. Као и кривично право одређене државе, тако се и политика сузбијања криминалитета, заснива на одређеним принципима (руководним начелима) као што су: а) законитост и легитимност кривичноправне заштите, б) једнакост грађана пред законом, в) кривица, г) праведност и д) хуманост.

Литература

- Бабић, М., Марковић, И. (2008). Кривично право. Општи дио. Бања Лука: Правни факултет
- Бавцон, Љ. (1978). Криминална политика социјалистичког самоуправног друштва. Југословенска ревија за криминологију и кривично право. 2-3. 13-18
- Grozdanić, V., Škorić, M. (2009). *Uvod u kazneno pravo. Opći dio*. Rijeka: Pravni fakultet
- Zlatarić, B. (1970). *Krivično pravo. Prvi svezak*. Zagreb: Informator
- Јовашевић, Д., Костић, М. (2012). *Политика сузбијања криминалитета*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета
- Кокољ, М., Јовашевић, Д. (2011). *Кривично право Републике Српске*. Бијељина: Универзитет Синергија
- Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М. (2009). Криминологија. Ниш: Пеликан принт
- Лазаревић, Љ. (1986). Југословенска криминална политика у области репресије. Зборник радова. Актуелна питања криминалне политике у Југославији. Херцег Нови. 25
- Милутиновић, М. (1984). Криминална политика. Београд: Савремена администрација
- Милутиновић, М. (1967). Појава, развој и елементи савремене криминалне политике. Анали Правног факултета у Београду. 2-3. 177
- Милутиновић, М. (1986). Актуелна ситуација и тенденције криминалне политике у Југославији. Актуелна питања криминалне политике у Југославији (зборник радова). Херцег Нови. 5-22
- Мрвић Петровић, Н. (2005). Кривично право. Београд: Службени гласник
- Novoselec, P. (2004). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Informator
- Petrović, B., Jovašević, D. (2005). *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine. Opći dio*. Sarajevo: Pravni fakultet
- Радовановић, М. (1975). Кривично право. Општи део. Београд: Савремена администрација

Selinšek, Lj. (2007). *Kazensko pravo. Splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana: Pravni fakultet

Sket, I., Sijarčić Čolić, H., Langusch, E. (2001). *Rječnik kriminologije i krivično-pravnih nauka*. Sarajevo: OSCE

Стојановић, З. (2005). Кривично право. Општи део. Београд: Правна књига

Horvatić, Ž. (2003). *Kazneno pravo. Opći dio*. Zagreb: Pravni fakultet

Чубински, М. (1937). Криминална политика. Београд: Геца Кон

Dragan Jovašević, LL.D.
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš

**CRIMINAL POLICY:
Basic Concepts**

Summary

In the contemporary literature on law, politicology and security, there have been various attempts in both scientific and applied disciplines to define the notion and content of the crime suppression policy. The differences underlying these diverse views are based on the different starting points, i.e. whether the criminal policy is perceived as: 1) a scientific (academic) discipline; b) a practical daily activity of competent state authorities and other relevant bodies; 3) an activity of combating crime as a set of most dangerous human behaviors which imperil the most important personal assets and social values; and 4) an activity aimed at suppressing all types of illegal behavior (felonies, misdemeanors, delinquency, economic crimes, etc). Some authors view the policy of crime suppression as a scientific discipline which provides for the appropriate use of existing tools in combating crime. Concurrently, on the basis of defined body of knowledge and analysis, the science (including some sciences outside the field of law) suggests relevant measures for efficient suppression of crime. Another conception is based on the idea that criminal policy has a dual meaning, i.e. that it may be understood as: 1) a practical social activity aimed at accomplishing the envisaged goals (also known as a practical dimension of crime policy), and 2) a scientific discipline which explores, analyses and proposes measures of social reaction towards criminal behavior. In practice, criminal policy encompasses a system of purposeful, consciously planned and coordinated social activities aimed at preventing crime and protecting the society at large. When perceived in this way, criminal policy is the basic element of the general public policy in a specific society. Just like the criminal law of an individual state, criminal policy is based on specific principles (governing rules).

Keywords: criminal policy, crime suppression, criminal offence, prevention, repression